

NA SOTAVI NI DRAKI VEISAU NI OTI NA LEQA TUBUKOSO: I VAKAMACALA LELEKA VAPOLISI 6

Bula Curuma na Dredre: E ra bula curuma vakacava na leqa tubu koso o ira na marama iTaukei.

Rabailevu ni nodra kila na marama keina nodra ciqoma vakarawarawa na draki veisau kei na leqa tubukoso e Viti.

Na cagilaba o Winston e vakadinadintaki ni kaukauwa duadua mai vei ira na cagilaba e bau tara mai na Sauca ni noda vuravura. Ni mai vakacacani na vale kei nai ivurevure ni bula era sa dui vakararavi na lewe ni vanua vei ira ga era tiko tikivi ira ena vuku ni kena tokoni ka cokonaki tale na nodra bula. Na polisi qo ena vakadiloa na revurevu ni leqa tubukoso me vaka taka na cagilaba o Winston e na nodra bula na marama, na I tavi era vakacolati kina ena loma ni nodra I tikotiko kei na kena yaco na polisi ni draki veisau.

ITUKUTUKU BIBI

- E ra sega tiko ni kila na marama ni Votua kei Navala ni o ira e rawarawa sara ni yacovi ira na leqa ena gauna ni leqa tubukoso me vakatauvatani kei ira na tagane.
- Na solesolevaki e rawa ni vukea ka maroroi ira na marama ena gauna ni dredre
- Na lotu e tiki bibi ni kena kena cokonaki tale na vanua ni oti e dua na leqa tubukoso.
- E dau beci na nodra cakacaka na marama vakabibi kera tikoga e vale se mera cakacaka ena dua tale na vanua era warai soti sara ni sau vinaka kina. Ni vakatauvatataki kei ira na turaga, era rokovi cake sara vakabibi kera cakacaka vinaka
- Na I tavi vakavanua ni marama ena dua na I tikotiko e I kuri tale ni I colacola vei ira ena gauna ni leqa tubukoso.

iTaba 1. Waluvu e Votua(iTaba): Rokovi na lewei Votua)

VAKADIDIKE TAUMADA

Na cagilaba o Winston ena yabaki 2016 e cagilaba kaukauwa duadua me tara mai na Sauca ni noda vuraura, e vakacaca sara vakalevu ena vale kei na ivurevure ni bula ka vakatubu rere vei ira na lewenivanua. E dua na I wase levu kei Viti e vakaleqai ena cagilaba qo, vakabibi na yasana o Ba. Na vakadidike qo e a vakarautaki ni oti na cagilaba o Winston ka vakasokumuni mai na koro o Votua kei Navala ena sō ni uciwai na Ba ka rau a vakacacani sara vakalevu ena draki veisau kei na leqa tubu koso. Na vanua qo e vakararavi vakalevu ena teitei, I qoliqoli, daunisaravanua ia e a vakacacani sara vakalevu e na cagilaba o Winston.

VAKALELEKA NI VAKADIDIKE

I tukuku raraba

Na nodra nanuma na kenadau ni draki veisau e vurevura ni leqa qoka e tara vakatautauvata yani na veitikotiko e vuravura taucoko keina kedra dui tuvaki.

Na vakasokumuni itukutuku qo e qaravi me vakadeitaka na ka era nanuma na kenadau E na qai laurai ke tokona na vakasama raraba qoka na veika e mai laurai e Viti se ena duidui sara vakalevu mai na nodra rai se nodra tukutuku na lewe Viti.

E vakatabakidua na rai ki vei ira na marama iTaukei, na nodra rai na marama nira rawa ni vakaleqai rawarawa kei na veika era dui saga mera vakarautaki ira kina na leqa tubukoso.

Lalalawa ni vakadidike

Na I naki ni vakadidike qo me vakadikevi na nodra kilaka ena nodra bula donuya na veitikotiko vakaitaukei kei na leqa tubu koso ka vaka kina na draki veisau.

E vakadikevi tale ga na veika e kuria na nodra vakaleqai vakarawarawa, me kilai nai tovo, ivakarau vakavanua, polotiki kei na veika sa yacovi ira oti na lewe ni vanua ena gauna ni leqa tubukoso.

Na vakanamata ni vakadidike qo e vakadikevi kina kevaka vakauqeta na duidui ni tagane kei na yalewa me vavalata na bula ni vakavakarau kei

na nodra rawa ni vakaleqai vakarawarawa ena leqa tubukoso. Ni mai cava na vakadidike qo, ena qai vakadilo ni duidui ni I tavi ni tagane kei na yalewa, na rabailevu ni vuvale kei na ivurevure ni bula me vakadeitaki kina ke duidui na nodra itavi me sagai kina na tiko sautu na vei ira na lewe ni vanua yadua.

Iwalewale

E a qaravi ena loma ni macawa rua na vakasokumuni itukutuku qo. E na gauna ni vakadidike qo, a qaravi kina na vuli vei ira na lewe ni vanua kei na vakadidike vaka yadudua ena lomanivanua o Navala kei Votua. Na itukutuku e a vakasokumuni mai na veitarotarogi, ivola vakarautaki kei na mape ni nodra vakaitavi na lewe ni vanua. Na talanoa ena iwalewale ni soli itukutuku vaka Pasivika e kabasi taka na na iwalewale kece e vakayagataki me vakasokumuni kina I tukutuku I walewale

iTaba 2. Participants of a participatory mapping session in Nawaqarua, tikin O Ba (iTaba: A. Neef)

RAI RABAILEVU VAKA SAINISI

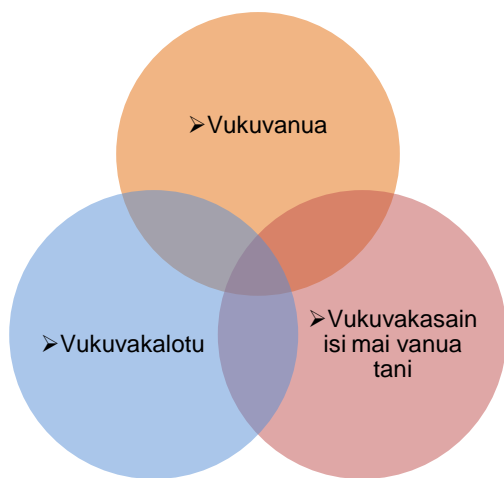
Na vuku vaka sainisi nodra na vavalagi e vakatulewa taka tu na sasag ni kena sagai me tarovi se vakavinakataki na na leqa e vakavuna na veisau ni draki kei na leqa tubukoso. E vuqa na rai ni vakadidike va oqo e ologi koto ga na nodra rai ni ra dau valeqai tuga vakalevu na itaukei ni vanua ni yaco na leqa tubukoso ena vuku ni dau bera na nodra vakavakarau.

E Viti, e vakatulewa sara vakalevu na nodra rai na dauni sainisi mai vanua tani ka sa dau vuna kina me yali na iwalewale vakavanua ni kena dau wali na leqa tubu koso se na draki veisau ena noda

vanua, qo ena iwalewale ni kena dau maroroi na kakana, I vakarau ni taratara ni vale se I tikitiko. E sa tekivu me sa raici sobu se beci na vuku vanua ni I wali ni leqa.

Na rai raraba ni iTaukei e Viti me baleta na kena wali na leqa tubu koso.

Na lewe i Viti e dau vakavuqa me ra bucina na nodra kila ena vuku ni leqa tubukoso ena rai ni vakabauta vakavanua, nodra rai na vavalagi kei na vakabauta vakalotu. E vuqa na lewe ni vanua e droinitaka e rua mai na tolu na veika o qori

iTaba 3. Rai rabailevu ni vuravura

E dina sa yali yani e so na vukuvanua ena veitikitiko vakania ia e so e se maroroya vinaka toka ga e so na tiki bibi ni vuku vanua qo. E qai dau veisola vata kei na vuku vakasainisi me vakadeitaka kina na leqa tubukoso ka tarava.

Na I Matai ni Kato: Vukuvanua

E ra matana taka na lewe ni vanua ni na vukuvanua e rawa ni vukea na nodra vakavakarau kei na nodra sasaga ni cokocokonaki ni oti na leqa tubu koso

Me vaka na kena teivaki na kumala kei na tavioka kani dau matua totolo ka rawa talega ni ivurevure vakailavo ni oti ga e tolu na vula ni kena yaco na leqa tuku koso.

Na veikabula e tu na kena vakabauta vakavanua ni na rawa ni vakadeitaka na ivakarau ni draki. Qo me vaka na kena dau

cabe vakalevu sara na balolo. E dau vakatakila na tubu ni tauniuca e dau vakavuna na uwaluvu.

Na vuka lesu ni manumannu vuka I vanua, na nodra dau vakavale na vi ena co se ena veikau lalai. Tubu vakadodonu ni draunivuji gone, na vuavuai vakasivia ni vua ni kau me vaka na moli, qo e dau vakatakila ni vakarau dua na cagilaba.

Na veika e cake a vakaraitaka na veiwaki ni vuku vakasainisi kei na vuka vakavanua:

“Ni vo ga e vica na siga me yaco kina na cagilaba, sa tekivu me kaburaki mai na katakata vakasivia ni draki ka sa tekivu me kacivaki ena raitio se na raitio yaloyalo au sa tekivu raica tale ga na veiveisau ena veikau e tubu vavoliti au, qo na vuku era a dau vakayagataka tu na noqu qase, niu sa raica ga na veivakatakilakila qo sa vakatekivu saraga kina na noqu vakavakarau.”

Na veivuke ni cokocokonaki mai vanua tani e vakararavi ga ena vuku vakasainisi ka sa vakatekivu kina me yali yani vakamalua na vukuvanua kei na I walewale vakavanua era dau vakayagataka na qase. Sa bibi kina ni qaravi na cokocokonaki e Viti e bibi me rau veisoli toka na vukuvakasainisi kei na vukuvakavanua. E vukea vakalevu na vakavakarau qo kevaka e vakabulabulabulataki tiko na vuku era maroroya tu mai na qase mera vakarautaki ira kina ni bera na leqa tubukoso.

E RAWARAWA BEKA NA NODRA DAU VAKALEQAI NA MARAMA ENA DRAKI VEISAU?

‘Na Marama era Vakaleqai rawarawa’

E vakadeitaki ena rai raraba e vuravura ni o ira na marama era dau vakaleqai rawarawa ena draki veisau.

E vakabauti ni vuna qo na noda I tuvatuva vakavanua me vaka era dau I karua tu ni ka na

marama. E na ka oqo e sa sasaga kina na matanitu me vakalailaitaka na veivakaduiduitaki ni tagane kei na yalewa me rawa ni vakalailaitaka na revurevu ni draki veisau vei ira na marama.

- **E vuqa na I walewale ni sausaumaki ni draki veisau e vakanamata tiko ga vei ira na marama** kani o ira era dau liutaka na ke na sagai me cokonaki tale na bula ena gauna ni draki veisau qo me vaka na taki wai kei na teitei me vakayagataki e vale.
- **E bibi kina me vakadreti na veivakaduiduitaki oqo** me rawa ni vakadeitaka na polosi me vukea na kena vakalailai taki na I tavi vei ira na marama.
- **E lailai na nodra vakaitavi na marama ena kena vakarautaki na polosi ni draki veisau.** E sa bibi kina na nodra vakaitavi ena kena vakarautaki na polisi ni draki veisau ka vaka kina me dau rogoci na domodra

Rai ni iTaukei me baleta na Vakaleqai rawarawa.

Era Segga ni vakabauta na Marama iTaukei ni o ira era rawa ni dau vakaleqai rawarawa ena drake veisau.

E baleta na itavi ni teitei me vakayagataki e vale, era rawa ni lako curuma kina na marama na leqa ni kakana ena gauna ni leqa tubukoso. Ia e vuqa sara na ka e vakavuna na rai ni nodra dau vakaleqai rawarawa na marama:

- **Sotavi na leqa ni Kakana ena** nodra vuku na marama itaukei me teivaki na Kakana e tubu totolo me vakagatakai e vale kei na I vakasala ni matanitu e na

kena vakavukutaki na Kakana ena gauna e oti kina na Cagilaba o Winston.

- **Era sa tauyavutaka na marama iTaukei e dua na veimaliwai mera solevaka na nodra qaravi itavi.** Na solesolevaki qo e dau veivuke sara vakalevu ena gauna ni leqa tubukoso. E na qai vakamacalataki vakalekaleka na bibi ni kena bucini na na solesolevaki.
- **E vuqa sara na marama iTaukei era dau vakauqeti ena vuku ni nodra vakabauta se ena lotu era lewena.** E vakabauta e dau vukea na nodra bula e so na marama ena gauna e lako curumi kina na dredre. E vuqa era vakaleqai ena cagilaba o Winston era vukei ga mei ena Lotu.

Na I Karua ni Kato: Na rai ni vakaleqai rawarawa

Na I tukutuku qo e vakaraitaka na rai ni lewenivanua me baleta na nodra dau vakaleqai rawarawa na marama:

“E sega ni dua na i lawalawa e vakaleqai rawarawa. E I tavi kece ni tamata me vukea na nodra cokonaki na tamata yadua ni bera ni yaco mai na veivuke ni matanitu”.

“E dina ni duidui na I tavi ni marama mai vei ira na turaga ia era vakaleqai vakatautavuta ena leqa tubukoso”.

“E ra vakaleqai vakatautavuta na marama kei na turaga ena leqa tubukoso e sega ni dua vakatabakidua vua na qaqa”.

Na I Katolu ni Kato: Na ilawalawa e dau vakaleqai rawarawa

E rua na marama erau vakamacalataka ni ra dau vakaleqai rawarawa na sa qase sara ka vaka kina o ira era vakaleqai tu na veitiki ni yagodra. E dau vakavuqa me nodra I tavi tu ga na marama na vueti ira.

“... Na marama yabaki 85 ko tiko vata kei au ea vakacacani na nona vale, kau a qai sasagataki koya me yacova na vanua vakarautaki me I drodro”.

“Keirau sa tiko vata gai vale kei noqu daku koya qase vei neitou ta kani vakaleqai tu na ituvaki ni yavana. E vuna qa ni rui yawa na idrodro ka dredre vei koya me yacova, qai sa rui osooso vakalevu vale vakarautaki me keimami dro kina”. E ra dau sotava vakalevu na leqa o ira era vakaleqai tu na tiki ni yagodra”.

I Lawalawa Vakaleqai rawarawa

Na vakaleqai rawarawa e tiko ena itikotiko vaka iTaukei. E vuqa na lewe ni vanua era vakaraitaka ni ra dau vakaleqai vakalevu o ira na malumalumu, o ira e vakaleqai tu na ituvaki ni yagodra, ka vaka kina o ira e vakacacani na nodra vale, o ira oqo era gadreva tu na veivuke ena gauna ni leqa tubukoso. Na kena oqo e vakaraitaki tiko ena Kato 3.

iTaba 4. E keli kaikoso tiko na marama qo ena uciwai na Ba (iTaba: A. Neef)

NA DUIDUI NI I TAVI NI MARAMA

I Tavi Vakavanua

Na I tavi ni tagane kei na yalewa e Viti e vaka me vakamuria tu na laini vakavanua. E ra dau qarava na I tavi e vale na marama, nodra raici na gone, I o ira na tagane e dau kilai tu mera cakacaka vinaka ka me ra I nuinui tu ni vuvale.

“Na marama era tu ga I vale. Na tagane me ra cakacaka ena I teitei. Era dau veivuke ga na marama, ka vakanamata na na lewa ni vei I tavi kece vei ira na tagane”.

E vuqa na I tavi e ra qarava na marama era warai ni dau saumi kina vakailavo me vaka na teitei toka ga e vale. E vuna qo ni ra warai

ni cakacaka vinaka na marama ka lai yaco sara mera se gani rawa ni taura na ilavo musuku ni matanitu, ka na rawa ni vakaleqai ira sara vakalevu kevaka e sa mate na watidra.

Qo e vakaritaki tiko e na I Kava ni Kato. Na nodra dau raici vakatani tu ga na marama e rawa ni dau vakaleqai ira sara vakalevu ena gauna ni leqa tubukoso.

Na I Kava ni Kato: iLavo Musuki ni Oti na yabaki ni cakacaka

E leqataka e dua na marama ke leqa na watina kani rau vakararavi ruarua tu ena i lavo musuki nei watina mai na matanitu. E tuburi koya vakalevu na rere ke mani leqa na watina.

E warai na nona I lavo musuki o koya na marama baleta ni se sega ni se bau cakacaka saumi vakadua.

E ra valeqai vakalevu na marama kani ra dau cakacaka tu ga e vale se ena I teitei ena nodra bula taucoko, oya na vuna e warai kina na nodra ilavo musuku me isasabi vei ira.

E dua na marama dawai e ciqoma e \$50 na vauja ni kakana ka \$30 ena vei vula, ia me vaqara tale okoya eso tale na I vurevure ni I lavo me vukei koya.

Na lailai ni nodra dau raici vakatautauvata na marama mera cakacaka vinaka e vuna tu na veivakaduiduitaki. Ni veisautaki qo ena rawa ni vakalailaitaka na nodra dau vakaleqai rawarawa tu na marama ena gauna ni draki veisau se leqa tubukoso.

Veisau ni i tavi ni tagane kei na yalewa

E veisau tiko vakacava na itavi ni tagane kei na yalewa e Viti. Era vakaitavi sara vakalevu na marama ni Navala kei Votua ena so na itavi e vukea na kena vakarautaki na kakana, tiko tataqomaki kei na vakasaqarai na I lavo ena:

- Teitei
- Qoli
- Tobo qari kei na canu kai/ kaikoso
- Teitei me volitaki
- Tatamusuki ni yaqona
- Volitaki Kakana ena makete
- Volitaki ivakananumi vei ira na saravanua
- Dauniveivakasarasarataki vei ira na saravanua.

Sa tubu tiko ga na nodra vakaitavi vakalevu tiko na marama ena kena vukei tiko vakailavo na vuvale kei na veika tale eso.

“E dau duidui tu na itavi eda dui cakava ena gauna e liu. E dau cakava na cakacaka e vale na marama watiqau kau cakacaka saumi, ia qo keirau sa veivuke taka na I tavi”.

E vuqa na marama ni Votua kei Navala era sa cakacaka ga mai baleta ni sa dau levu tu ga na nodra dau gunu yaqona na tagane. E ra vakamacalataka na marama ni vuna na nodra cakacaka me vukea na vuvale baleta o era vakalusi gauna na turaga ena gunu yaqona.

Na I Kalima ni Kato: Na revurevu ni gunuvi ni yaqona ena nodra itavi na marama.

Na itukutuku qo e vakaraitaka na raica na marama ni yaqona e lewa vakalevu na duidui itavi era qarava.

“E baleta ni ra dau gunuyaqona vakalevu na tagane, ka vakaleqa vakalevu na itavi duidui erau dau qarava ka sa vaka me levu cake tiko ga mai na nodra vucesa na tagane.”

“E veiveisau na itavi ena loma ni vuvale ke sa lailai na nodra qaravi itavi na tagane, e ra sa dau moce ga ka ra cakacaka tiko na yalewa ka sa vaka me qai levu cake tiko ga na nodra itavi. Era yadra levu tu na tagane ena gunuyaqona.”

“E levu na kedra isau na Marama ni Votua mai vei ira na tagane. E vakadeitaka tu ga na vakasama ni o ira na tagane era lai qoli ga me rawa kina na isau ni kedra tavako kei na yaqona”.

Me vaka ni sa veisau tiko mai na itavi ni tagane kei na yalewa e Viti, e vuna tiko qo na levu ni nodra sa dau gunu yaqona tikoga na tagane, qo e vakuria tale na I colacola vei ira na marama me ra qarava kina na nodra vuvale.

Na veivakaduiduitaki ena vanua ni cakacaka saumi.

Na veisau ni itavi ni turaga kei na marama e laurai vakalevu ena vanua ni cakacaka saumi, ia e tu vata kei na kena bolebole; **E vuqa na marama era dau mai sotava na veivakaduiduitaki ena vanua ni cakacaka.** E vakalevu me soli ga vei ira na marama na cakacaka ga e ganiti ira, me vaka na qasenivuli, se era saulailai mai vei ira na tagane era cakacaka vata. Qo e matana taki tiko ena I Kaono ni Kato.

Na veivakaduiduitaki qo e vakamalumalumutaki ira na marawa ka vuna me dredre kina vei ira me ra qarava na nodra vuvale.

Na I Kaono ni Kato: Yalewa cakacaka ena loga ni dovu

Na suka e tiki bibi ni vurevure ni I lavo e Viti, e veivakacakacakataki vei ira e vuqa sara na lewei Viti. E dina mada ni dau tukuni tu ni qo e nodra vanua ga ni cakacaka na tagane, ia, sa tubu tiko ga na I wiliwili ni yalewa era musu dovu.

Ia, na kedra I sau na tagane era musudovu tiko e \$12, o ira na marama era tau ya \$10 dua na siga ka dina mada ni rau qarava vata tiko ga cakacaka ni musu dovu.

Na veivakaduiduitaki vaka oqo e vakamaumalumutaka na nodra cakacaka na marama ka dredre kina me kune cakacaka saumi. E ra sana qai sega ga ni wiliki me ra tauri ilavo musuki mai na matanitu ena gauna era yacova kina na yabaki ni vakacegu. Qo e vakaraitaki tiko ena i Kava ni Kato.

Sa rui bibi me rokovi na nodra vakaitavi na marama ena vanua ni cakacaka saumi me vaka saraga na nodra dau dokai na tagane. Qo ena rawa ni tokoni ira mera qarava tudei kina na nodra vuvale ka rawa ni ivakadei ni vuvale ena gauna qo ka vaka kina na gauna e muri mai.

NA YAGA NI SOLESOLEVAKI ME VUKEA NA VAKAVAKARAU

Na solesolevaki e vakalailaitaka na revurevu ni leqa tubu koso. Na veisamiti kaukauwa ni lewe ni vanua kei na nodra veivukei e vukea na nodra tiko sautu ena gauna ni leqa tubukoso.

Na I tikotiko kaukauwa e dua na itikotiko e vaqacacotaki kina na solesolevaki.

E na Pasivika, ne veiwekami e vukea na veisemati vinaka ni vei itikotiko.

O ira na lewei Votua kei Navala era bucina e dua na veiwekani kaukauwa ka ra qai solevaka na veika oqo:

- Veisoliyaki ni kakana ena vanua ni veivakavaletaki
- Tokoni o ira era sotava tiko na leqa.
- Era veirairaici vei ira e rawarawa tu nira vakaleqai.

Sa qai vakatekivu me ciqomi na vakasama ni solesolevaki ena nodra ituvatuva ni veivakatorocaketaki na vei yanuyanu ena pasivika me vakanamata ena kena vukea na vakavakarau ni leqa tubukoso. **Na solesolevaki ena veitikotiko a bibi me vakadeitaki ni tiki ni kena vukei na vakavakarau ni lewe ni vanua ni bera ni yaco na leqa.**

Solesolevaki ena gauna ni leqa

Na solesolevaki e vukea vakalevu na kena saumaki na bula ni yaco oti na leqa tubukoso. **Na solesolevaki e vakavuqa me matanataki vakailiu ena gauna e se qai nadakui ga kina na leqa tubu koso.** E ra dau vakararavi vakalevu na lewe ni vanua e rawarawa tu na nodra vakaleqa ena mataqali **nadakui ga kina na leqa tubu koso.** E ra dau vakararavi vakalevu na lewe ni vanua e rawarawa tu na nodra vakaleqa ena mataqali veivuke vaka oqo se mera solevaki. E na gauna ni cagilaba o Winston, e vuqa kara vakaleqai tu na tikini yaqodra e dredre mera dau yaco ena idrodro ka dau vakaleqai vakarawarawa talega na nodra itikotiko. O ira oqo era dau vakararavi sara vakalevu ena bula ni solesolevaki mai vei ira na lewenivanua mera vukei ka me rawa ni kokonaki tale na nodra bula

I Tavi ni Lotu

E dua na irairai ni solesolevaki sa ikoya na Lotu. E na vei I tikotiko vakaitaukei me vaka taki Votua kei Navala era vakabauta vaKarisito ka yavutaki kina na nodra bula. Na nodra vakabauta e bulia na I vakarau ni nodra

vakasama ka ra kanaka eso ni Kalou e vakavuna na cagilaba o Winston, e vakavuna na leqa tubukoso ka rawa tale ga ni maroroi ira na lewenivanua.

“Au nanuma ni na draki veisau e vakavuna na leqa tubukoso me yaco wasoma, ia vei au qo e dusia tikoga na lewa ni Kalou.... E da dau toso kina vanua cerecere ena gauna ni waluvu ka da dau qai masuta na Kalou me yaloloma ka me maororoi keda kece.”

Na kaukauwa ni vakabauta va qo e kuria na kena sagai me vukei na bula me lako curuma na leqa tubukoso, ka sa bibi kina me veiwaki vata na solesolevaki ena vuku ni vakabauta kei na ituvatuva ni kena wali na revurevu ni leqa tubukoso. Me vukea na nodra vakavakarau na lewe ni vanua.

NA I COLACOLA NI LEQA TUBUKOSO

Na cagilaba o Winston ena vakacaca sara ga vakalevu ena veitikotiko. Yali na Kakana, ca na vale era sa duitutu na lewe ni vale ka vakacacani saraga na na vurevure ni bula. E sega ni tautauvata na ka era sotava na tamata yadua mai na cagilaba o Winston ka sega ni wasei vakatautauvata na vakacaca ni cagilaba. **E kuria tale na nodra icolacola na marama na veika e sotavi ena gauna ni leqa tubukoso.**

Na marama ena gauna ni leqa tubu koso

E nodra itavi vakavanua na marama mera dau veikawaitaki, veiqaravi. Ia ni mai veisau na itavi ni tagane kei na yalewa e vaka me sa qai kuria cake ga na levu ni nodra cakacaka na marama.

Ni yaco na leqa tubukoso e veitataqai na nodra cakacaka se nodra I tavi na marama. E dau colata na I colacola ni kena vakarautaki na vuvale na marama ni bera na leqa tubu koso ka qai dau vukea tale na vuvale ni yaco oti na leqa tubu koso. E ra na dau qaravi ira talega na sa qase sara ka vakakina o ira era vakaleqai tu na I tuvaki ni yagodra.

Na I Kavitu ni Kato: iTavi ni Marama ena gauna ni Leqa tubu koso

Vei ra na lewe ni vanua, e vakadeitaki rawa ni o ira na marama era tiki bibi ka ra qarava talega e vuqa na itavi lelevu me vakarautaki kina na vuvale ni bera na leqa tubukoso.

“E ra dau vakawelewele voliga na tagane ka vakarautaka na ka kece na marama. Era vakarautaka na iyaya ni kana kei na kakana mera kauta vata kei ira ena idrodro qo e baleta ni o ira na yalewa era qarava ka karona na vuvale, la o ira na tagane era tukuna me biu tu ga na I yaya vaka oya ia mera sa vaqara bula yani kina I drodro.”

“Era dau vakaleqai vakalevu na marama ena gauna ni leqa baleta ni ra dau kauwaitaki ira na gone. la o ira na turaga e gunu yaqona ga. O keimami na tagane e keimai vakasamataka ga na kena tara na vale e sega ni vakasamataki na nodra vakani na gone.”

“E sega soti sara ni ra vakavakarau na turaga ena cagilaba o Winston me vakatauvatani kei na vakavakarau era cakava na marama. E ra vakarautaka na marama na Kakana, I yaya ni kana kei na veika me baleta na vuvale. la na turaga e vakanamata ga vakalevu ena nona tu mei veikau se i teitei”.

NA VAKAVOTUKANA NI POLISI

- Na vakacurumi ni vukuvanua kina polisi se I tuvatuva ka me vukea talega na kena vakaveiwekanitaki na polisi vei ira na lewe ni vanua ka me veivakauqeti talega vei ira na lewe ni vanua mera vakavakarau sara vakatotolo ena gauna era sa raica kina eso na I vakatakilakila ena veika e bula wavoliti ira me vakatakila na I vakarau ni draki ka tarava.
- E na rawa ni vakaraibailevutaki na kilai ni polisi kevaka e era tiki talega buli polisi na marama vakabibi mera solia na nodra vakasama.
- Na nodra dau rokovi na marama ena vanua ni cakacaka ena rawa ni vakalailai taka na veivakaduiduitaki era dau sotava tu ena veisiga ka vakina ena gauna ni leqa tubukoso. disaster.
- Kina vanua ni cakacaka saumi e bibi mera saumi ka ra qaravi vakatautauvata na marama kei na turaga baleta qo vakalailaitaka na nodra na rawa ni vakaleqai rawarawa ena gauna ni leqa tubukoso.
- E ciqomi ka vakadeitaki na bibi ni solesolevaki kei na veiwekani vakaisoqosoqo lotu me vukea na kena vakarautaki na polosi ni kena sagai me vakalailai taki na revurevu ni leqa tubukoso.
- Na vakabitaki ni nodra vakaitavi na marama ena polosi ni draki veisau me rawa ni vakalailaitaka na nodra icolacola ena gauna ni leqa tubukoso.

Na polisi qo e vakarautaka o: Caitlin Flannery, Hannah McKnight and Claudia Case, Yunivesiti mai Okaladi, Niusiladi. E vakayavutaki main a ivola:

Bennett, K. (2017). Embodying resilience: narrating gendered experiences and knowledge construction of disaster in Fiji. (Masters Research Thesis, The University of Auckland, Auckland, New Zealand)

Me baleta na I tukutuku tabaki oqo: Na I vakamacala leleka vakapolosi e tauyavu me baleta na APN project “Climate Change Adaptation in Post-Disaster Recovery Processes: Vanua dau vakacacani ena uwaluvu e Cambodia kei Viji” (CAF2016-RR05-CMY-Neef) under APN’s Climate Adaptation Framework. iVakataucoko ni itukutuku, wili kina na tukutuku kaburaki kei na vei ka e yaco, ivola tabaki kei na I tukutuku vakaraitaki, ni qai sikova ga na veilawa na <http://www.climatechangeplus.net>.

Edita: Professor Andreas Neef, Yunivesiti mai Okaladi, Niusiladi

Seviteba 2019